

עבודת חודש אלול

הרב אמנון שוגרמן

לכל מועד בלוח השנה ניתן להצמיד פסקול מסוים. בחודש אלול אנו נפגשים במורכבות: מצד אחד ניתן לשמוע שירים שמחים כהמלך בשדה, ומצד שני שירי תחנונים כחמול על מעשיך. המאמר הבא מבקש להראות כיצד הקוטביות הזאת מלמדת על יסוד העבודה של חודש אלול לדורנו.

ובכתבי האר"י ז"ל "ואשר לא צדה והאלוהים אנה לידו ושמתי לך ר"ח אלול. כי חודש זה עת רצון הוא לכפר על חטאים שעשה בשנה שבחודש זה הוא קרוב לקוראיו וכ"כ לרמז שהוא לר"ח אני לדודי ודודי לי.

(אלף למטה תקפא א')

"אני לדודי ודודי לי" (שיר השירים ו, ג) - זהו הפסוק עליו נתן האר"י ז"ל ראשי תיבות 'אלול', כדי להראות לנו שהפסוק מבטא את תכנו של החודש שהוא ערגת הדוד לרעיה, ערגת ישראל לאביהם שבשמיים. על חודש זה נכתב בספרות החסידית משל מפורסם של בעל התניא: כאשר המלך הוא בהיכל מלכותו לא כולם יכולים להיכנס אליו אלא רק יחידי סגולה והמובחרים שבעם; מה-שאינ-כן כאשר המלך הוא בשדה כל אחד יכול לגשת אליו ולהקביל את פניו (ליקוטי תורה, "אני לדודי"). בשעה שהמלך מסתובב בין עמו, "בשדה", ניתנת ההזדמנות לכל אשר יחפץ להתקרב אל המלך ללא המגבלות הביורוקרטיות הרגילות כשהמלך בארמונו.

מתוך ספרות המוסר והמחשבה על ימים אלו עולה שיש צורך לסדרי עבודה ותיקון אחרים משאר ימות השנה כהכנה לקראת הימים הנוראים כיוון שימי חודש אלול הם ימי חסד כפי שמבואר בפרקי דר' אליעזר (מו):

ר' יהושע בן קרחה אומר ארבעים יום עשה משה בהר קורא בדת מקרא ביום ושונה בדת מקרא בלילה, ולאחר ארבעים יום לקח את הלוחות וירד אל המחנה ובשבעה עשר בתמוז ושבר את הלוחות והרג את לייטי ישראל ועשה ארבעים יום במחנה עד ששרף את העגל וכתתו כעפר הארץ והרג את כל אשר נשק לעגל והכרית ע"ז מישראל והתקין כל שבט במקומו, ובראש חדש אלול אמר לו הקב"ה (שמות כד, יב): "עֲלֵה אֵלַי הַהָרָה" והעבירו שופר במחנה, שהרי משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר עבודת כוכבים ומזלות והקב"ה נתעלה אותו היום באותו שופר, שנאמר (תהלים מז, ו): "עֲלֵה אֱלֹהִים בְּתִרוּעָה", ועל כן התקינו חכמים שיהיו תוקעים בשופר בראש חדש אלול בכל שנה ושנה.

לאחר שמשה רבנו שבר את הלוחות הראשונים בי"ז בתמוז, הקב"ה קרא לו לקבל את הלוחות השניים בראש חודש אלול, עלייתו של משה שנית להר הייתה מלווה בתקיעה בשופר, הן מצד עם ישראל כדי שלא יטעו שוב, והן מצד ריבונו של עולם. זכר לתקיעות ולסליחתו של הקב"ה על חטא העגל תיקנו חז"ל לתקוע כל שנה בחודש אלול, עולה מכאן שאלו ימים שבהם סגולה מיוחדת לרחמים.

המדרש הוא המקור לפסיקה של השו"ע והרמ"א בנוגע למיוחדות של התקופה, שמצריכה עבודה מיוחדת:

נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים, מראש חודש אלול ואילך עד יום הכיפורים. הגה: ומנהג בני אשכנז אינו כן, אלא מראש חודש ואילך מתחילין לתקוע אחר התפילה שחרית. ויש מקומות שתוקעין גם כן ערבית. ועומדים באשמורת לומר סליחות ביום ראשון שלפני ראש השנה.

(שו"ע או"ח תקפא, א)

ניתן לראות על פי מקורות אלו שיש לכאורה שני סגנונות של עבודה בחודש אלול. מצד אחד עבודה של "קרבת ה' לי טוב", עבודה של דבקות בהקב"ה חרף העובדה שהמלך נמצא בשדה, ומצד שני יש עבודה של תחנונים וסליחות שמגיעים ממקום של יראת ה' כפי שעולה מהמדרש ומהפסיקה בשו"ע. אך ההבדל בין הסגנונות השונים הוא רק מה תוכן העבודה, ולא הבדל במהות שלה.

הרמב"ם בהלכות תשובה מונה על פי הגמרא כ"ד דברים המונעים את התשובה (הלכות תשובה בפרק ד', א). "ארבעה ועשרים דברים מעכבים את התשובה".

בספרי המוסר והעבודה נכנסו כבר בפירוט יתר - מהי הדרך הרצויה לתשובה מתוך שני הסגנונות שהזכרנו לעיל.

הרב זצ"ל סימן זאת בתחילת אורות התשובה על הסגנון של תשובה הדרגתית (דווקא מדורג) או תשובה פתאומית:

לגבי משך זמנה, התשובה מתחלקת לשני חלקים: תשובה פתאומית, ותשובה הדרגתית.

הפתאומית באה מתוך איזה ברק רוחני הנכנס בנשמה, בפעם אחת מכיר הוא את הרע ואת הכעור של החטא ונהפך לאיש אחר, וכבר מרגיש הוא בקרבו השתנות גמורה לטובה. תשובה זו באה על ידי איזו הופעה של סגולה פנימית, על ידי איזו השפעה נשמטית גדולה, שראוי לחפש את נתיבותיה בעמקי תעלומה. וישנה תשובה הדרגתית, לא בריקה הבריקה בקרבו להתהפך מן העומק של הרע אל הטוב, אלא מרגיש הוא שצריך להיות הולך ומטיב דרכיו וארחות חייו, רצונו, הלך מחשבותיו. ובמהלכו זה הולך הוא וכובש לאט לאט את דרכי היושר, מתקן את המדות, מטיב את המעשים, מלמד את עצמו איך להתכשר יותר ויותר, עד שהוא בא למעלה רמה של זיכוך ותיקון. התשובה העליונה באה מהברקה של הטוב הכללי, של הטוב האלהי השורה בעולמות כולם, אור חי העולמים. נשמת כל האצילית מצטירת לפנינו בהודה וקדושתה, כמה שהלב יכול לספוג. והלא באמת הכל הוא טוב וישר כל כך, והיושר והטוב שבנו הלא הוא בא מהתאמתנו אל הכל, ואיך אפשר להיות קרוע מן הכל, פרור משונה, מופרד כאבק דק שכלא נחשב. ומתוך הכרה זו, שהיא הכרה אלהית באמת, באה תשובה מאהבה בחיי הפרט ובחיי הכלל.

(אורות התשובה, ה, א)

הרב קוק מסביר שישנם שני דרכים להופעת התשובה, דרך פתאומית ודרך הדרגתית. ישנה אפשרות שאדם ישוב בתשובה מתוך איזה כוח פנימי המניע אותו לשנות את דרכיו. כוח אשר מופיע בפתאומיות ומשנה את האדם מקצה לקצה. הדרך השנייה היא שהאדם פשוט מרגיש ומבין שהוא צריך להטיב את דרכיו, ומתוך הבנה זו הוא פועל בצורה הדרגתית, מתחיל תהליך של תיקון. התשובה הפתאומית היא עבודה של צד היראה והתחנונים, ואילו התשובה ההדרגתית היא עבודה של הצד של 'המלך בשדה'.

נראה לומר שיש בעבודת החודש הצעה לעבודה המשלבת בין הסגנונות השונים המתבטאים באופיים השונה של בני אדם.

בהוספות לספר 'כתר שם טוב' כתוב:

שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק" (דברים א, טז), וכדרשת רו"ל בענייני דינין ומשפטים. לפי המסורה אמר אז מורנו הבעש"ט נ"ע לשלוחי וועד ארבע ארצות

אשר בלימוד תורה יש שתי בחינות: א. תורת המוח ב. תורת הלב, המוח משכיל מבין והלב מרגיש.

(תורה כה על פרשת דברים)

הרקע¹ לאמירה הוא סיפור על משלחת בת שלושה אנשים של 'ועד ארבע הארצות' שהיה הסמכות היהודית העליונה באירופה, שהגיעה לבעש"ט למסור לו התראת בית דין שיפסיק את הנהגתו ולא ינדוהו. הגיעו השלוחים אל הבעש"ט שקיבלם בסבר פנים יפות ודיבר עמם בדברי תורה בסוגיות עמוקות, מעשה שהפליא אותם מאוד, ונוכחו לדעת שהוא אדם גדול בתורה, ואיש בעל שיטה בנגלה ובנסתר עם רצון תקיף ודעת חזק. שני ימים ושני לילות התווכחו עם הבעש"ט נ"ע והגם שניצח בכל העניינים, הוא אמר להם שהוא מוכן לבוא לעמוד לויכוח עם גדולי התורה בוועד ארבעה הארצות ולעמוד אחר כך למשפט, הוא הוכיח את השלוחים על אשר הגדולים דנוהו שלא בפניו ועברו על מה שאמרה תורה "שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק". כראות השלוחים שהבעש"ט חזק בעדתו שאלוהו במה כוחו גדול? הלא יש לו רק שישים תלמידים וגדולי התורה יש להם בישיבות מאות ואלפים, על זה השיב להם הבעש"ט שיש בלימוד תורה שתי בחינות, תורת המוח ותורת הלב. המוח מבין ומשיג, והלב מרגיש.

הבעש"ט הרחיב את שני סוגי לימוד תורה ומתוך סדרי הלימוד הסיק את הגישה לעבודת ה' שגם בה יש שתי דרכים לימוד שכלי ולימוד רגשי.

לפי אופיו של הציבור בתקופתנו המשפט יש צורך לאזן שמלווה ומאזן בין המוח והלב צריך לעסוק גם במיני התשובה ועבודת ה' המשלבת סגנונות שונים על מנת שתהיה עבודת המוח של השכל יחד עם עבודת הלב.

השילוב הזה, בין שני הכוחות היסודיים האלו שבנפש, יוליד חשיבה עמוקה והתבוננות, העמקה רגשית, ותשאיר את רשמיה על הנפש.

הרב אמנון שוגרמן, ראש ישיבת הגולן

¹ הסיפור מובא מתוך הערה 23 בעמוד עו בספר הנ"ל